
ПРИЛОЖЕНИЕ НА ИНТЕРНЕТ ЗА УКРЕПВАНЕ И РАЗВИТИЕ НА ДЕМОКРАЦИЯТА

Проф. д.ик.н. Румен Върбанов
Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов,
катедра „Бизнес информатика“

В перспективата на кибердемократията основната задача на интернет е да съдейства за отслабването на диктатурите - чиято същност винаги е мафиотска, независимо дали се представят под националистическа, ксенофобска, военна, комунистическа, интегритетна или друга форма.

Страна, в която повече от 25% от домакинствата са свързани в мрежата, не би могла повече да приема робството, наложено ѝ от дадено авторитарно правителство и постепенно би си извоювала плурализъм, представителна демокрация и всеобщо гласуване, основни компоненти на правото на народите в колективното съзнание. Следователно сме тръгнали с големи крачки точно към това положение...

Пиер Леви, „Кибердемократията“

Резюме: Реализирането на идеята за електронната демокрация е важна част на информационното общество, чиято реализация е приоритетна задача за страните от ЕС. В статията се анализират някои от основните проявления на електронната демокрация и тяхното отражение върху засилване на демокрацията, демократичните институти и демократичните процеси.

Вниманието основно е насочено към изследване на предпоставките за реализиране на идеята за електронна демокрация в България. За целта са представени ключовите проблеми, свързани с функционирането на електронната демокрацията и причините за тяхното възникване.

На основата на множество данни е направен сравнителен анализ на състоянието на информационното общество, електронното правителство и електронните услуги в България и в останалите страни от Европейския съюз.

Подчертана е изключително важната роля, която социалните медии могат да играят в процеса на реализиране на различни форми на електронна демокрация.

Основната теза на автора е, че информационните и комуникационните технологии (ИКТ) са предпоставка и много важен фактор за развитието на електронната демокрация. Но решаващо значение за използването на интернет в различните форми на демократичния живот имат степента на е-готовност на страната, функциониращо електронно правителство и електронни услуги, трайният интерес на гражданите да участват в управлението и да изискват прозрачност и свободен достъп до информация, правителството и гражданските организации, адекватна законодателна база, добре развито гражданско общество и стремеж за непрекъснато утвърждаване и развитие на демократичните институти.

Ключови думи: електронна демокрация, електронно управление, електронни услуги, електронно правителство, информационно общество, социални медии, информационни и комуникационни технологии, цифрова пропаст.

JEL: H83, O3, H7, H11

* * *

Въведение

В основни линии електронната демокрация е използването на нови ИКТ (интернет, социални медии, смартфони, таблети и др.) за защита и развитие на основните демократични ценности, и преди всичко за участие на гражданите в процеса на вземане на решения от органите на властта, т.е. за приобщаване на гражданите към политическите процеси (информиране, вземане на съвместни решения, контрол върху изпълнението на решенията и т.н.) на всички нива.

Осъществяването на идеята за електронната демокрация е важна част на информационното общество, чиято реализация е приоритетна задача за страните от ЕС. В статията се анализират някои от основните проявления на електронната демокрация и тяхното отражение върху засилване на демокрацията, демократичните институти и демократичните процеси.

Авторът представя същността и проявленията на това ново явление и прави опит да изследва предпоставките за реализиране на идеята за електронна демокрация в България. За целта са представени ключовите проблеми, свързани с функционирането на електронната демокрацията и причините за тяхното възникване: предпоставки и проблеми от технически характер (проникване на интернет сред населението и биз-

неса, реализиране на стратегията за електронно правителство, електронна идентичност и цифров подпис, използване на електронни услуги от гражданите и бизнеса, проникване на широколентов интернет, разпространение и използване на интелигентни устройства, подобряване на телекомуникационните услуги, равнище на е-готовност и др.); проблеми, свързани с наличието на определено равнище на интернет култура и виртуална политическа активност и ориентация; проблеми, свързани с готовността на гражданите и на органите на властта да материализират идеята за електронна демокрация; проблеми, свързани с наличието на функциониращи демократични порядки и развито гражданско общество.

Използвайки множество данни от последните години, в работата се прави сравнителен анализ на състоянието на информационното общество, електронното правителство и електронните услуги в България и в останалите страни от Европейския съюз.

Отчитайки огромната роля на Web 2.0 върху бизнеса и живота на хората от последните години, в работата се откроява изключително важната роля, която социалните медии могат да играят в процеса на реализиране на различни форми на електронна демокрация.

Основната теза на автора е, че ИКТ са предпоставка и много важен фактор за развитието на електронната демокрация. Но решаващо значение за използването на интернет в различните форми на демократичния живот имат степента на е-готовност на страната, функциониращо електронно правителство и електронни услуги, трайният интерес на гражданите да участват в управлението и да изискват прозрачност и свободен достъп до информация, правителството и гражданските организации, адекватна законодателна база, добре развито гражданско общество и стремеж за непрекъснато утвърждаване и развитие на демократичните институти.

1. Същност и обхват на електронната демокрация

Последните години се характеризират с проникване на ИКТ все по-дълбоко в обществената сфера, което стимулира правителствата в Европа и света да се фокусират върху използването на високите технологии за пре моделиране на демократичните практики и трансформиране на отношенията между гражданите и правителството. В съответствие с развитието на концепцията за електронно правителство възникна и бързо започна да се развива идеята за **“електронна демокрация”**(e-democracy, e-демокрация, интернет демокрация). По същество това са два нови и много различни термина (вж. Фиг. 1).

Фигура 1. Термините „електронно управление”, „електронно правителство” и „електронна демокрация”

Електронно управление	Електронно правителство	Електронна демокрация
<ul style="list-style-type: none"> • Използване на ИКТ в държавната власт - изпълнителна, законодателна, съдебна власт и местното самоуправление. • Базов компонент на информационното общество. • Цел - подобряване предоставянето на информация и услуги, поощряване участието на гражданите в процеса на вземане на решения, и увеличаване откритостта, отчетността и ефективността на правителството. • Характеризира отношенията между гражданите, правителствените структури, меди, бизнес, демократични институти и третия сектор. 	<ul style="list-style-type: none"> • Използване на ИКТ от държавната администрация, съчетано с организационни изменения, които водят до подобряване на обществените услуги и демократичния процес. • Част от електронното управление • Цел – осигуряване на всички граждани бърз и ефективен достъп до правителствена информация и услуги, и възможности за реализиране на всички конституционни права за участие в управлението на държавата. • Насочено към по-голямо удобство и оперативност за достъп до административни услуги от всяко място и по всяко време и за контрол върху дейността на държавната администрация. • Създава се «отгоре» за обслужване интересите на държавата 	<ul style="list-style-type: none"> • Използване на ИКТ за разширяване възможностите на гражданите за пряко участие в процеса на избиране/конституиране на управленските институции, формиране на техните решения и осъществяването на обществен надзор върху дейността на институциите. • Цел - активно онлайн участие на гражданите в демократичните процеси. • Може да се създава "отдолу", "отгоре" или по хоризонтала и отразява преди всичко интересите на гражданите. • Все по-важна роля в реализиране на механизмите на електронната демокрация започват да играят социалните меди (e-Демокрация 2.0 (e-Democracy 2.0)).

Електронната демокрация е сравнително нов термин, който се появи в резултат на огромната популярност на интернет и развитието на ИКТ и на необходимостта от повишаване на заинтересоваността на гражданите от демократичните процеси. Ключово значение има възможността за достъп до Web и наличието на активна гражданска позиция.

За пръв път този термин е използван от учени във Великобритания и САЩ едновременно с идеята за електронно правителство през 1997 г. и много бързо стана популярен в света. Има много интерпретации, общо взето е трудно е да се даде точна дефиниция на термина, още повече, че съдържанието на е-демокрацията непрекъснато се развива и обогатява. Още повече че фундаментален компонент на е-демокрацията са Интернет и новите ИКТ – области, които непрекъснато се развиват и обогатяват и е трудно да се предскаже тяхното състояние след 1-2-3 години.

В основни линии **електронната демокрация** е използването на нови ИКТ (интернет, социални меди, смартфони, таблети и др.) за защита и развитие на основните демократични ценности, и преди всичко за участие на гражданите в процеса на вземане на решения от органите на властта, т.е. за приобщаване на гражданите към политическите процеси (информиране, вземане на съвместни решения, контрол върху изпълнението на решенията и т.н.) на всички нива. Очевидно става дума за нова форма на обществена и политическа дейност на гражданите, реализирана чрез посредничеството на новите информационни технологии за оперативно и качествено взаимодействие на хората един с друг, с орга-

ните на държавната власт, с обществени и търговски организации и с други участници в политическите процеси.

От друга страна, електронната демокрация може да се разглежда като **форма на пряка демокрация**, при която гражданите активно участват в управлението на държавата с помощта на интернет и други ИКТ на местно, регионално, национално или международно ниво.

Обект на електронната демокрация са правителството, изборните длъжностни лица, средствата за масова информация, политическите организации и гражданите.

Същност на електронната демокрация е използването на ИКТ за развитие и засилване на демократичните институти и разширяване участието на гражданите в обществено-политическия живот. Така ще се помогне на гражданите активно да участват в разработването на политики, процесът на вземане на решения ще се направи по-открит и прозрачен и ще доближи правителството и другите органи на властта до хората, като позволи да се осъществява пряк диалог между гражданите и държавата.

Главна цел на електронната демокрация е по-активното участие на гражданите в съвременната представителна демокрация на базата на интернет, мобилни технологии, социални медии и други технологии, а така също и чрез по-активно обществено участие или непосредствени форми за въвличане на гражданите в обсъждането на различни обществено значими проблеми. Електронната поддръжка на демокрацията е един от начините за преодоляване на отчуждението от демократичните процеси и негативното отношение към правителствените организации в много страни. Има и други цели на електронната демокрация, които са аналогични на целите на ефективното управление – прозрачност, подотчетност, отговорност, въвличане, дискусия, достъпност, участие, субсидиране, доверие към демокрацията, демократичните институти и демократичните процеси.¹

Съветът на Европа определя електронната демокрация като нещо „*допълнително, спомагателно, свързано с традиционните демократични процеси, с оглед разширяване на възможностите на обществото да участва в политическия живот*”.² На практика значително се разши-

¹ Разбира се, трябва да се държи сметка за рисковете при използването на интернет технологиите както в бизнеса, социалната сфера, така и по отношение на влиянието им върху мобилизирането и реалното участие на гражданите в демократичните процеси.

² The Council of Europe Recommendation on E-democracy 7th Eastern European e|Gov Days. **Thomas M. Buchsbaum** | Prague, 23 April 2009. <http://www.epma.cz/Docs/EEEGD09/prezentace/Prague%20Buchsbaum%20090423%20final.pdf>

рява достъпът на гражданите до информация и се създават предпоставки за тяхното реално участие в демократичните процеси.

Това становище маркира една от най-важните задачи на е-демократията – *участието на гражданите в държавната политика и демократичните процеси за стане по-лесно, по-достъпно и по-ефективно.*

Електронната демокрация е свързана много тясно с няколко близки по съдържание термини:

- Информационно общество;
- Електронно управление;
- Електронно правителство;
- Електронна администрация;
- Електронно участие (e-participation).

Горните понятия не са тъждествени и имат специфични особености, съдържание, цели и проявление.

По отношение на обхвата и съдържанието при сравняване на електронната демокрация и електронното правителство има две гледни точки.

Първата приема, че е-демократията е част от електронното правителство и се свежда само до електронно гласуване и електронни избори. Втората гледна точка разглежда е-демократията като по-широко понятие, а електронното правителство е само част от нея.

Второто разбиране е в основата на съвременната интерпретация на електронната демокрация. Докато електронното правителство означава *повишаване оперативността на достъпа до услугите на държавата от всяко място и по всяко време*, то електронната демокрация се отнася към използването на информационните технологии за *разширяване на възможностите за участие на всеки гражданин в политиката.*

2. Особенности на електронната демокрация

Ще се опитаме да маркираме някои от основните характеристики и особености на електронната демокрация.

- Е-демократията се разглежда в контекста на концепцията за **информационно общество и електронно правителство**. Електронната демокрация и електронното правителство са сред **фундаментите** на разбирането за информационно общество или общество, базирано на знания.

- Ключова роля за появата и утвърждаването на електронната демокрация имат **ИКТ** и техните възможности за облекчаване разпространението на информация за политически въпроси и тяхното обсъждане.

Новите технологии осигуряват по-широко демократично участие на отделни граждани и групи, по-висока прозрачност и подотчетност на демократичните институти и процеси. В същото време ИКТ, интернет и социалните медии са само инструменти, предпоставки, които съдействат за повишаване на прозрачността от работата на органите на властта чрез предоставяне на бърз и лесен достъп до информация.

- Огромният обхват на **интернет и социалните медии**, ниските разходи за комуникация, достъп и споделяне на информация в Web в съчетание с все по-големия брой часове, които потребителите прекарват във виртуалната среда, стимулират и превръщат интернет пространството в привлекателна среда за политически послания и участие в демократичния живот.

- Нараства ролята на **социалните медии** в реализиране на механизмите на електронната демокрация. Например в обръщение е терминът е-демокрация 2.0 (e-Democracy 2.0). Ако се съди по интереса на гражданите към социалните инструменти, може да се твърди уверено, че Web 2.0 приложенията ще бъдат ключов компонент на електронната демокрация в следващите години, и ще съдействат за повишаване степента на онлайн участие на гражданите в политическите процеси.

- Все по-важна става ролята на **мобилните технологии** и безжичните комуникации в сферата на електронната търговия, електронния бизнес и електронните услуги. В съчетание със социалните медии те се използват все по-осезаемо в политическите процеси. Може да се очаква, че ще съдействат за преодоляване на недоверието към правителствата, ниската изборна активност, повишаване ефективността на правителствените органи и по-голяма прозрачност в дейността им.

- Електронната демокрация се превръща в **инструмент за поддръжка на политическата активност** и осигуряване на по-голяма отговорност и прозрачност на действията на различни политици и партии.

- Технологичната еволюция на е-демокрацията следва да се търси в съответствие с демократичните принципи: **„Е-демокрацията може да бъде инструмент за демокрация в една демократична среда, в която правата на човека и върховенството на закона се наблюдават и се прилагат стриктно. Свободата на словото и наличието на свободна и плуралистична медийна среда представляват необходима**

предпоставка за използване на предимствата на електронната демокрация.³

- Електронната демокрация съдейства за **повишаване участието на гражданите** и групите, позволява на тези, чиито гласове се чуват по-рядко или по-слабо, да изразяват своите възгледи, и способства за равноправно участие. Така може да доведе до появата на по-колективни форми за демокрация и вземане на решения.

- Електронната демокрация **засяга всички сектори на демокрацията**, всички демократични институти, всички нива на управление, а така също - широк спектър от други явления и процеси в обществото.

- Електронната демокрация предоставя допълнителни възможности за **развитие на социалните връзки** между гражданите и неформалните групи и сдружения, за формиране на компетентност и заинтересованост от развитие на демократичните процеси в новите условия.

- Влиянието на електронната демокрация **зависи от демократичната същност на държавата и държавните органи, степента на съблюдаване от тях и гарантиране на правата на човека и правата на малцинствата, а така също от равнището на демократичните процеси, включително активното политическо участие на гражданите.**

В съвременния свят гражданите реализират своята политическа воля при посредничеството на различни политически партии и обществени организации. Много често поради причини от материален или технически характер те не могат да окажат своето непосредствено влияние при формирането на обществено значими решения и проекти, които засягат пряко жизнените интереси на всеки гражданин. Електронната демокрация, като комплекс от технически и програмни средства и организационни процедури, е призвана на предостави на гражданите *инструменти за незабавно и достоверно изразяване на тяхната политическа воля*, като се прескочат различните посредници, които традиционно изразяват волята на гражданите. При това се гарантира неприкосновеност, сигурност, продължително съхраняване и бърз достъп до данните.

³ Electronic democracy. Parliamentary Assembly. Doc. 11783, 22 December 2008. <http://www.assembly.coe.int/ASP/Doc/XrefViewHTML.asp?FileID=12069&Language=EN>

„Тенденцията е ясна – ние се движим към цифрова Европа с електронно правителство, електронни идентификационни карти, електронни подписи. В някои страни, като Естония, това вече в голяма степен е реализирано, и аз очаквам, че след няколко години, след обсъждане с европейските граждани, инструментите на електронната демокрация ще станат обикновено нещо”

(Марош Шевчович, вицепрезидент на Европейската комисия)

Освен това електронната демокрация позволява на гражданите да участват в работата на държавните органи, а последните по-точно и адекватно да реагират на потребностите и желанията на гражданите.

3. Съдържание и механизми на електронната демокрация

От прагматична гледна точка особен интерес представлява въпросът за съдържанието на електронната демокрация и областите на проявление. Прави впечатление, че проявите и механизмите на електронната демокрация еволюират във времето под въздействие преди всичко на бурните темпове, с които се развиват ИКТ и тяхното постепенно проникване във всички области на живота.

Най-пълно и изчерпателно **основните компоненти на е-демократията** са разгледани в Препоръките на Комитета на министрите от Съвета на Европа по електронна демокрация CM/Rec(2009)1. Дефинираното в документа понятие „електронна демокрация” включва 12 области (вж. Фиг. 2):⁴ Електронен парламент; Електронно законодателство; Електронно правосъдие; Електронно посредничество; Електронна инициатива; Електронен референдум; Електронно гласуване; Електронни консултации; Електронни ходатайства; Електронна агитация; Електронно преброяване на гласове; Електронни въпросници (анкети).

Невъзможно е едновременно да се реализират всички изброени аспекти на електронната демокрация наведнъж. Необходима е последователност и съобразяване със степента на готовност на съответната държава

⁴ Recommendation CM/Rec(2009)1 of the Committee of Ministers to member states on electronic democracy (e-democracy) (Adopted by the Committee of Ministers on 18 February 2009 at the 1049th meeting of the Ministers' Deputies).

Фигура 2. Обхват и съдържание на електронната демокрация

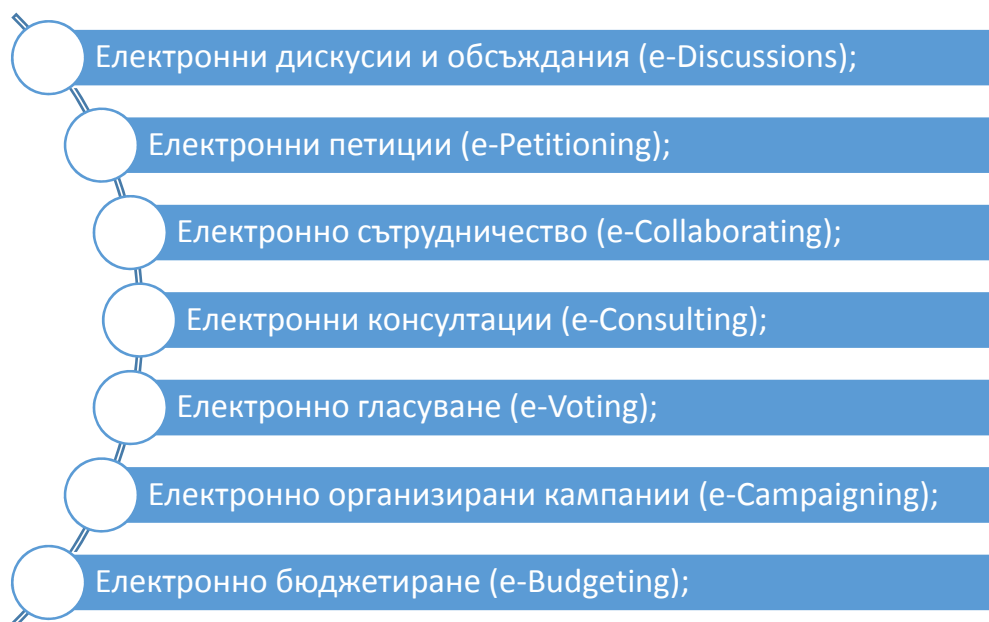
Прави впечатление, че в развитите страни се дава приоритет на **8 основни сектора** (елемента, области) в развитието на електронната демокрация (вж. Фиг. 3): Електронни дискусии и обсъждания (e-Discussions); Електронни петиции (e-Petitioning); Електронно сътрудничество (e-Collaborating); Електронни консултации (e-Consulting); Електронно гласуване (e-Voting); Електронно организирани кампании (e-Campaigning); Електронно бюджетиране (e-Budgeting); Открити данни (Open Data).

Това са и най-зрелите системи на електронна демокрация понастоящем, т. е. областите, на които се дава приоритет днес от държавите, които системно и целенасочено работят реално в сферата на електронната демокрация.⁵

Осезаемо демокрациите по света се стремят да изградят нови отношения със своите граждани и трябва да бъдат насърчени всички слоеве на обществото да изучават, анализират и развиват ползите от ИКТ, като по този начин се модернизират начинът, по който „функционира“ демокрацията. Всички истински демократични страни ясно са дефинирали целта да се осигури по-широка намеса на гражданите и отчитане на техните нужди. Все по-наложително се изисква отговор на въпроса: как демокрациите на 21. век ще се изправят срещу предизвикателството, поставено им от техните граждани, които стават все по-добре информирани и с по-големи изисквания.

⁵ В някои страни се дава приоритет на е-парламент, напр. Естония.

Фигура 3. Предпочитани за реализация области на електронната демокрация

Интересни са **основните тенденции в развитието на електронната демокрация** по света. Изследователската агенция Phil Noble & Associate е обобщила 10 основни тенденции в развитието на електронната демокрация по света:⁶

1. Засилване **взаимното сътрудничество и съвместното използване** на обща за всички страни информация.

2. Нараства използването на **електронната поща**, независимо от това, че правителствените онлайн сайтове, за разлика от политическите и правните, засега заобикалят нейното масово използване.

3. Засилва се използването на **портали**, в сравнение с Web сайтове, и се създават интернет общества.

4. **Киберобслужването** става точно това, от което се нуждаят гражданите.

5. Постоянно се **увеличават иновациите** и способностите за реагиране на възникващи потребности от гражданите.

⁶ The framework for sustainable eDemocracy development Suree Funilkul and Wichian Chutimaskul School of Information Technology, King Mongkut's University of Technology Thonburi, Bangkok, Thailand. [19.05.2015] http://www.researchgate.net/profile/Suree_Funilkul/publication/235318688_The_framework_for_sustainable_eDemocracy_development/links/02e7e53c893b0cb14c000000.pdf

6. В бъдеще правителствата във все по-голяма степен ще използват **интегрирани услуги**.

7. Свидетели сме на ускорено развитие на **обществения пазар на идеи**. Интернет става наистина обществен пазар, на който гражданите могат съвместно да използват различни успехи и да изучават грешките за подобряване на демокрацията (онлайн дебати, протести, муниципалитети (община, общинска администрация), гласуване, петиции).

8. **Откритостта** ще ускорява процесите на подобряване на демокрацията (засега се отнася към групата на очакванията, а не към действащите правила).

9. Стремително **нарастват инвестициите в електронни правителства** (инвестициите в тази сфера водят до сериозна икономия на парични средства).

10. В близкото бъдеще ще се увеличи броят на **е-лидерите**.

Според нас някои от представените заключения са доста спорни и нееднозначни (напр. 2 и 4). Задължително трябва да се добавят още *няколко важни тенденции, които започват да доминират последните години*.

Засилва се използването на социални медии. В основата на Web 2.0 е принципът на *привличане на потребителите* към създаването и използването на контента. Днес 4 от 5 интернет потребители са с акаунти в социалните мрежи, а работата в социалните медии вече е дейност номер 1. Налице са много конкретни изрази на политическата роля на социалните мрежи. А комуникациите в социалните медии стават доминиращи и рязко ограничават използването на традиционната електронна поща.

Нарасналата активност на гражданите, благодарение на Web 2.0 технологиите.⁷ Чрез блоговете и микроблоговете, социалните мрежи, RSS каналите, мобилният обмен на съобщения и Wiki сайтовете правителството, централните и местни органи на властта могат успешно да споделят информация с гражданите, да комуникират онлайн и да ги насърчават за по-активно участие в обсъждането и решаването на различни проблеми. Вече се говори за второ поколение електронна демокрация (E-Democracy 2.0).⁸

⁷ Вж. повече в: **Върбанов, Р.** Бизнес в средата на Web 2.0. (Web 2.0, Enterprise 2.0, Cloud Computing, SaaS). АИ Ценов, Свищов, Библиотека „Стопански свят”, 2011, №111, 243 с. ISSN 1310-2737.

⁸ Вж. напр. : **Andrew Chadwick.** Web 2.0: New Challenges for the Study of E-Democracy in an Era of Informational Exuberance. http://static1.1.sqspcdn.com/static/f/127762/17971662/1335910108743/Chadwick_Web_2.0_New_Challenges_for_the_Study_of_E-Democracy_I-S_2009.pdf?token=x%2F30vHJdsIJ2yOQE%2BDgVc7TAr%2Bs%3D [24.05.2015]

Медийната социална среда все по-определено се превръща в един от факторите, участващи пряко във *формирането на личностната и общностна идентичност*. Все по-мощното приложение на социалните медии води до значителни и повсеместни *промени в комуникацията* между бизнеса, организациите, демократичните институции, общностите и индивидите.

Доминиращата роля на мобилните комуникации. Ценността на мобилните технологии се отнася до всички граждани и бизнес потребители и се изразява в по-големите възможности да имат достъп до различни услуги чрез смартфони и планшети дистанционно, по всяко време на денонощието и при добро качество. За клиентите фактически се размиват границите между физическите и мобилните офиси, а в крайна сметка те икономисват време и усилия, и това е от първостепенно значение за тях. Като следствие е развитието на концепциите за мобилно е-правителство и мобилна е-демокрация.

Облачните изчисления. Облачните услуги се предлагат вече 4-5 години и много от предимствата им са многократно потвърдени. Потребителите ги възприемат лесно, защото малко се отличават от традиционната корпоративна среда, в която са работили. В много от напредналите държави в сферата на информационното общество облачните изчисления стават предпочитана среда за електронните услуги и е-демокрация.

4. Възможности за реализиране на идеята за електронната демокрация в България

Прави впечатление, че докато на концептуално ниво има известна яснота, то практическата реализация на идеята за е-демокрация не се осъществява бързо. И тук най-напреднали са държавите в челото на списъка за е-готовност и водещи в предоставянето на електронни услуги на гражданите и бизнеса.

Ключово значение има отговора на въпроса **доколко идеята за електронна демокрация е приемлива и привлекателна** за преобладаваща част от населението.

Разбира се, реализацията на всички изброени във Фиг. 1 проявления на е-демократията е трудно да се постигне изведнъж. Малка част от тях се проявяват в концепцията за е-правителство и е-услуги, и неслучайно тези гранични области често се смесват

Към **факторите**, които създават благоприятна обстановка за развитие на механизмите на е-демократията в нашата страна, могат да се отнесат: трайният интерес към ИКТ на бизнеса и гражданите, наличие на

високоскоростен интернет достъп за голяма част от територията на страната, наличие на добре подготвени ИТ специалисти, стремеж за развитие на демократичните институции, наличие на нормативни актове, голям брой на мобилните абонати и покритие на мобилните мрежи, значителен брой на гражданите, които активно използват социалните медии и мобилни устройства за изразяване на мнение, за защита на своите права и свободи, за комуникации с органите на властта и с различни политически организации, поставено е началото на изграждането и функционирането на национална ИТ инфраструктура.

В Препоръките на Комитета на министрите от Съвета на Европа по електронна демокрация се подчертава, че **движещи сили на електронната демокрация** могат да станат инициативи на всяка заинтересована страна или фактори, способни да внедряват и използват електронната демокрация, например: новите ИКТ, ИКТ готовност, интересът на правителството и обществото, законодателството и правилата, достъпно ресурси, добре развито гражданско общество и модели за укрепване на демокрацията.⁹

Опитът на някои страни показва, че **основни движещи сили** на електронната демокрация са: степента на е-готовност на страната, функциониращото електронно правителство и електронни услуги, трайният интерес на гражданите, правителството и гражданските организации, адекватна законодателна база, добре развитото гражданско общество и стремежът за непрекъснато утвърждаване и развитие на демократичните институти.

За съжаление в България, въпреки обещанията на няколко правителства и изразходваните средства, няма все още работещо електронно правителство. Много малка част от населението се възползва от предлаганите електронни услуги, а интересът към различните форми на електронна демокрация не е голям.

Според нас могат да се обособят няколко големи групи проблеми (предпоставки), които възпрепятстват развитието на механизмите на електронната демокрация:

- предпоставки и проблеми от технически характер (проникване на интернет сред населението и бизнеса, реализиране на стратегията за електронно правителство, електронна идентичност и цифров подпис, използване на електронни услуги от гражданите и бизнеса, проникване на широколентов интернет, разпространение и използване на интелиген-

⁹ Recommendation CM/Rec(2009)1 of the Committee of Ministers to member states on electronic democracy (e-democracy). (Adopted by the Committee of Ministers on 18 February 2009 at the 1049th meeting of the Ministers' Deputies). <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1410627> [16.05.2015]

тни устройства, подобряване на телекомуникационните услуги, равнище на е-готовност и др.);

- проблеми, свързани с наличието на определено равнище на интернет култура и виртуална политическа активност и ориентация;
- проблеми, свързани с готовността на гражданите и на органите на властта да материализират идеята за електронна демокрация;
- проблеми, свързани с наличието на функциониращи демократични порядки и развито гражданско общество в страната.

Към проблемите от **технически характер** може да се отнесат следните:

- Бързото развитие на интернет технологиите;
- Подобряване на телекомуникационните услуги;
- Използването на електронен подпис;
- Разпространение на интелигентни устройства;
- Проникване на широколентов интернет;
- Електронна персонална идентичност;
- Безопасност и сигурност при работа в Web и социалните медии;
- Използване на социални медии и мобилни устройства;
- Сигурност на онлайн транзакциите;
- Цифрово неравенство;
- Електронни умения и електронно лидерство по-висока конкурентоспособност, производителност и пригодност за заетост на работната сила в дигиталната ера.

- Други проблеми от **технически характер**.

Ще се опитаме да представим състоянието на тези проблеми в България и да ги съпоставим с останалите страни от ЕС, за да се добие по-ясна представа за състоянието на нещата.

Данни от скорошно проучване на НСИ сочат, че през 2014 г. 53,7% от гражданите в нашата страна имат достъп и регулярно използват интернет. (според програмата „Цифрова България 2015“, приета през 2012 г., до 2015 г. 75 % от българите трябва да ползват интернет през 2015 г.). Най-голяма част от българската интернет аудитория съставляват лицата от 16 до 24 г. (83,1%).¹⁰

Близо **57% от домакинствата** в България притежават достъп до интернет в домовете си през 2014 г., като почти всички домакинства, имащи достъп до мрежата, са с осигурена бърза и надеждна връзка.

¹⁰ [http://www.nsi.bg/bg/content/2814/%D0%BB%D0%B8%D1%86%D0%B0-%D1%80%D0%B5%D0%B3%D1%83%D0%BB%D1%8F%D1%80%D0%BD%D0%BE-%D0%B8%D0%B7%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%B7%D0%B2%D0%B0%D1%89%D0%B8-%D0%B8%D0%BD%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B5%D1%82;](http://www.nsi.bg/bg/content/2814/%D0%BB%D0%B8%D1%86%D0%B0-%D1%80%D0%B5%D0%B3%D1%83%D0%BB%D1%8F%D1%80%D0%BD%D0%BE-%D0%B8%D0%B7%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%B7%D0%B2%D0%B0%D1%89%D0%B8-%D0%B8%D0%BD%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B5%D1%82; [13.02.2015])

От данните на НСИ става ясно, че през 2014 г. регулярните интернет потребители използват най-често мрежата с цел **комуникация**. 95,7 % от тях посочват, че използват интернет за изпращане/получаване на е-поща, разговори или видео-разговори (чрез приложения за комуникация като Viber, Skype и др.) или за участие в социални мрежи (Facebook, Twitter и др.).

За достъп до информация (четене на онлайн вестници, новини или намиране на информация за стоки и услуги) от удобствата на глобалната мрежа се възползват 87,8% от лицата.

Следва делът на използващите интернет за **забавление** (слушане на радио, играене на игри, изтегляне на снимки, филми или музика и др.) – 63,9%, и за **творчество** (качване на собствено съдържание като текст, музика, видео в сайтове за споделяне или създаване на уебстраници, блогове и др.) – 36,6%.

Едва 3,5% от лицата, регулярно ползващи интернет, се възползват от е-здравеопазването (записване на час при практикуващ лекар, болница и др.). За други онлайн услуги, свързани с резервации при пътувания, продажба на стоки или услуги, интернет банкиране, мрежата използват 29,5% от лицата.¹¹

Прави впечатление, че страната ни е на *едно от последните места в ЕС* в областта на използването на цифровите технологии в най-важните аспекти¹² и това се отразява крайно негативно върху използването на мрежата не само за развлечение (игри, музика, филми) и търсена на информация, но и като неотменна част от живота на всеки гражданин (пазаруване, административно обслужване, бизнес инструмент, средство за комуникация, здравеопазване и т.н.).

Горното твърдение се потвърждава от няколко конкретни факта за използването на интернет в бизнеса и в живота на хората.

¹¹ 56,7% от домакинствата в България имат достъп до интернет в домовете си. http://econ.bg/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8/56-7-%D0%BE%D1%82-%D0%B4%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%BA%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%B0-%D0%B2-%D0%91%D1%8A%D0%BB%D0%B3%D0%B0%D1%80%D0%B8%D1%8F-%D0%B8%D0%BC%D0%B0%D1%82-%D0%B4%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%8A%D0%BF-%D0%B4%D0%BE-%D0%B8%D0%BD%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B5%D1%82-%D0%B2-%D0%B4%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D1%82%D0%B5-%D1%81%D0%B8_1.a_i.624043_at.1.html [13.02.2015]

¹² България е на дъното по използване на интернет в ЕС. <http://www.investor.bg/novini/261/a/bylgariia-e-na-dynoto-po-izpolzvane-na-internet-v-es-173192/> [13.02.2015]; Глобалната мрежа се използва изключително за разговори, но не и за услуги, търговия или плащания. <http://www.arcfund.net/arcartShowbg.php?id=9325> [22.02.2015]

Проникване на интернет. През 2013 година 51% от българите ползват световната мрежа поне веднъж в седмицата. За сравнение - в ЕС този дял е 72%. С най-добри резултати са Финландия, Дания, Швеция, Люксембург и Холандия, където над 90% от възрастното население ползват интернет.

Ползването на интернет през мобилни устройства. Данните за 2012 г. показват, че 13% от българите ползват интернет през мобилно устройство. Средният показател за ЕС е 36 %.

Електронна търговия. През 2013 година 12% от българите са си купили стока онлайн, спрямо 9% през 2012 година. Все още обаче равнището остава значително под средното за ЕС – 47% от гражданите на общността са пазарували през интернет през 2013 година. Едва 2 % от предприемачите, предлагащи онлайн поръчки за стоки, отчитат, че са получили такава, а „електронният„ дял от цялата търговия в България е само 1%.

Електронни услуги за гражданите и за бизнеса. Ние сме една от малкото страни в ЕС, която все още не е електронизирала задължителните 8 услуги за бизнеса. В България дори за бизнеса няма нито една услуга, която да е изцяло достъпна онлайн. В Европа този дял е 72 %. Нищожен остава и броят на българите, ползващи услугите на електронното правителство - едва 6 %, докато в ЕС 30 % от гражданите са се доверили на този начин за общуване с администрацията.

Сфери за приложение на интернет. Данните показват, че българите ползват интернет най-вече за безплатни телефонни и видео разговори - дейности, които извършват повече от средния европеец. Всеки четвърти използва мрежата за електронна поща, а десет процента - за да четат вестници или новини. Най-голямата разлика с останалата част на ЕС е при онлайн банкирането - средно в Съюза една четвърт от хората се възползват от тази възможност, докато в България - едва 2 % от населението.

Домакинства с интернет достъп. Домакинствата в България, които имат интернет вкъщи, са по-малко от една пета, докато в ЕС средно половината жилища са снабдени със свързан с мрежата компютър. Интересното е, че тотално доминират домакинствата с LAN мрежи - 81% от домовете с интернет са изоставили модемите и връзката по телефона. За ЕС този процент е с няколко пункта по-малък.

Интернет грамотност. Българите, които изобщо не умеят да боравят с интернет, са доста повече дори от средното за съюза. Докато за ЕС този дял е 40 % от населението, тук той е 66 %. Добрата новина е, че броят на напълно неуките намалява всяка година - през 2006 г. е бил с 6 пункта повече в сравнение с 2013 г.. В същото време делът на хората с

високи интернет познания е почти сходен на средния за общността в Европа.

Използване на съвременни ИТ в бизнеса. За МСП употребата на интернет се изразява предимно в електронната поща и чат и онлайн комуникациите (Skype, ISQ, Facebook Messenger). Много слабо се използва Web за взаимодействие с институциите, за търсене на информация и анализи, за електронна търговия, и за онлайн маркетинг. Минимален е броят на компаниите, които имат някаква ERP система, системи за управление на поръчки или покупки, свързани с други системи, софтуер за взаимодействие с клиентите (CRM). Собствениците на малки и средни компании слабо познават и използват възможностите на съвременните ИТ технологии в своя бизнес – облачни изчисления, социални медии и мобилни технологии.

Въпреки нарастващите разходи България все още е на последно място в ЕС по **иновации** (иновации в продуктите, процесите, маркетинга и организацията, подаване на заявки за патенти и т.н.). Страната ни изостава значително и при използването на цифрови технологии. Например според цифровата програма на Европа до 2015 г. 33% от малките и средните фирми трябва да продават продуктите си онлайн. Към края на миналата година обаче едва 4% от тези компании у нас развиват електронна търговия. Средното ниво за ЕС е 13 процента.

Европейските разчети предвиждат още поне 50% от населението да пазарува по интернет през 2015 г., докато в България този процент е все още нищожен – 10-12% от интернет потребителите през 2014 г.¹³

Слабо използвани са и възможностите за растеж на продажбите, предлагани от електронната търговия. Всичко това води до рискове по отношение на конкурентоспособността на местните малки и средни фирми.

По отношение на **проникването на социалните медии** България не прави изключение от общата картина на пълна доминация на социалните медии в Web пространството.

- Според международната интернет агенция We are social в края на февруари 2014 г. 3,8 млн. българи имат достъп до интернет, а 3 млн. от тях са с регистрация във Facebook.

- Според проучване на Digitribe Report през 2013 г. българите са прекарвали средно по 4 часа и половината в различни социални мрежи, като водеща е Facebook.

¹³ 1 милиард лева за иновации през 2015 г. <http://www.trud.bg/Article.asp?ArticleId=4215812> [26.08.2015]

- Според нашите работодатели служителите им прекарват 1/3 от работното си време за сърфиране в мрежата. Заради онлайн присъствието си в социалните мрежи по време на работа икономиката ни губи между 300-400 млн. лв. годишно.¹⁴

По показателя **World e-readiness (електронна готовност)** България е на последно място от страните членки на ЕС със стойност на показателя 0,5421 (при средно за ЕС – 0,7300 и средно за Европа – 0,6936).¹⁵

Мрежовият индекс на технологичната готовност (The Networked Readiness Index) измерва капацитета на страните да се възползват от технологиите, за да повишат своята икономическа конкурентоспособност. Индексът се базира на 54 индикатора в различни области, включващи регулаторната рамка, разпространението на ИКТ, електронно управление, иновативността на бизнеса и т.н., които илюстрират технологични постижения на страните в големия бизнес, в изградената инфраструктура и в нагласата на правителствата да създават рамката, необходима за икономическото развитие и повишаване на конкурентната способност.

Според този показател за 2014 г. (The Networked Readiness Index 2014), България е на 73-то място и е изпаднала с две позиции назад (71-во място през 2013 г.) от 148 държави. От страните-членки на ЕС, след нас са само Гърция и Румъния.¹⁶

Заклучение

В заключение могат да се направят няколко извода в подкрепа на авторовата теза и постигнатите резултати от изследването.

Първо, информационните технологии в техните съвременни проявления (социални медии, мобилни устройства, облачни услуги, безжични комуникации, големи данни) позволяват максимално сближаване на гражданското общество и властта. В световен мащаб сме свидетели на все по-мощно проникване на интернет и съвременните ИТ във всички сфери на живота. По отношение на демократичните процеси,

¹⁴ Шефове режат служителите от Фейсбук. <http://www.blitz.bg/news/article/303604>[10.02.2015]

¹⁵ UNITED NATIONS E-GOVERNMENT SURVEY 2014 E-Government for the Future We Want. United Nations. New York, 2014. http://unpan3.un.org/egovkb/Portals/egovkb/Documents/un/2014-Survey/E-Gov_Complete_Survey-2014.pdf [22.05.2015]

¹⁶ The Networked Readiness Index 2014. http://www3.weforum.org/docs/GITR/2014/GITR_OverallRanking_2014.pdf[20.05.2015]

очевидно ИКТ създават само технологическата възможност за преминаване на демокрацията на ново ниво на развитие.

Второ, преходът към електронна демокрация, от една страна, е неизбежен, от друга – не е достатъчно само справяне с проблемите от технически характер. Необходимо е наличие на определено равнище на политическа култура и интернет грамотност и толерантност. Доверие към социалните медии и психологическа готовност сред преобладаващата част от населението и представителите на властта за открито, пълноценно и неограничено онлайн общуване и комуникация.

Трето, като цяло България изостава в областта на информационните и комуникационни технологии от останалите страни в ЕС. Това се отнася за няколко от най-представителните области: проникване на интернет, ползване на мрежата през мобилни устройства, електронна търговия, електронни услуги за гражданите и за бизнеса, сфери за приложение на интернет, домакинства с интернет достъп, интернет грамотност и използване на съвременни ИТ в бизнеса. Това изоставане се отразява негативно върху развитието на концепцията за електронно правителство и електронни услуги. При сегашното състояние на демократичните институции в България, доверието към медиите и органите на властта и състоянието на гражданското общество е трудно да се говори за въвеждане на електронна демокрация.

Четвърто, изключително важна роля в развитието на електронната демокрация ще играят социалните медии. Това изисква активно използване на блогосферата, възможностите на социалните мрежи и потенциала на Wiki сайтовете за засилване на демокрацията, демократичните институти и демократичните процеси на всички равнища.

Проникването на интернет технологиите, използването на социалните медии и мобилните устройства разширява възможностите на гражданите за участие в обществено-политическите процеси, за по-висока гражданска активност и за формиране на качествено ново равнище за демократично развитие и участие в управлението.

Независимо от песимистичните изводи може да се очаква, че интересът към електронната демокрация в нашата страна ще се засилва и че следващите години може да станем свидетели на практически решения в тази сфера.

Разбира се, ще се запази както и досега дистанцията между отделните държави в ЕС, като резултат от различната степен на използване на интернет технологиите от населението, зрелостта на демократичните процеси и развитието на гражданското общество.

Рисковано е забавянето на използването на ИКТ и социалните медии в демократичните процеси, защото вече сме свидетели на все по-

активното им използване за манипулиране на различни слоеве от обществото и на отделни граждани. Проявления на социалния инженеринг намират израз най-често в заплахи към хората споделящи информация за себе си в форуми, чатове и блогове, изтриване на акаунти, опити за социален контрол и манипулация на публичната сфера, настойчиво манипулиране на хора и приканването им да извършат определено нещо.

Цитирана и използвана литература

1. България е на дъното по използване на интернет в ЕС. <http://www.investor.bg/novini/261/a/bylgariia-e-na-dynoto-po-izpolzване-na-internet-v-es-173192/> [13.02.2015]
2. **Върбанов, Р.** Бизнес в средата на Web 2.0. (Web 2.0, Enterprise 2.0, Cloud Computing, SaaS). АИ Ценов, Свищов, 2011, Библиотека „Стопански свят” №111, 243 с. ISSN 1310-2737.
3. **Върбанов, Р.** Ролята на електронното управление в съвременното общество на знанието. Народноstopански архив, Свищов, 2008, № 4, с. 93-120. ISSN: 0323-9004.
4. Глобалната мрежа се използва изключително за разговори, но не и за услуги, търговия или плащания. <http://www.arcfund.net/arcart>Showbg.php?id=9325> [22.02.2015]
5. Електронни умения за работни места в Европа. Измерване на напредъка и стъпки напред. © European Communities, 2014. http://eskills-monitor2013.eu/fileadmin/monitor2013/documents/Country_Reports/Brochure/eSkills_Monitor_BG.pdf
6. **Andrew Chadwick.** Web 2.0: New Challenges for the Study of E-Democracy in an Era of Informational Exuberance. http://static1.1.sqspcdn.com/static/f/127762/17971662/1335910108743/Chadwick_Web_2.0_New_Challenges_for_the_Study_of_E-Democracy_I-S_2009.pdf?token=x%2F30vHJdslJ2yOQE%2BDgVc7TAr%2Bs%3D [24.05.2015]
7. **Diana Šimić.** Necessary steps for implementation of e-Democracy solutions. https://bib.irb.hr/datoteka/579044.2010-09-12_Ohrid_Diana_Simic_e-Democracy_2010.pdf
8. E-Democracy Resources Flyer. <http://publicus.net/articles/edemresources.html>
9. E-Democracy, E-Governance and Public Net-Work. http://www.opensourcejahrbuch.de/download/jb2004/chapter_04/IV-5-Clift.pdf
10. E-Democracy, Security, Privacy and Trust in a Digital World. 5th International Conference, E-Democracy 2013, Athens, Greece, December 5-6, 2013, Revised Selected Papers. ISBN 978-3-319-11710-2.
11. E-Government and Democracy. <http://www.publicus.net/articles/cliftegovdemocracy.pdf>

12. Electronic democracy. Parliamentary Assembly. Doc. 11783, 22 December 2008. <http://www.assembly.coe.int/ASP/Doc/XrefViewHTML.asp?FileID=12069&Language=EN>
13. Global Strategy and Practice of E-Governance: Examples from Around the World. April, 2011. 564 pages. ISBN13: 9781609604899.
14. <http://www.nsi.bg/bg/content/2814/%D0%BB%D0%B8%D1%86%D0%B0-%D1%80%D0%B5%D0%B3%D1%83%D0%BB%D1%8F%D1%80%D0%BD%D0%BE-%D0%B8%D0%B7%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%B7%D0%B2%D0%B0%D1%89%D0%B8-%D0%B8%D0%BD%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B5%D1%82>; [13.02.2015]
15. https://books.google.bg/books?id=D_a7BAAQBAJ&pg=PA200&lpq=PA200&dq=e-democracy+european+commission&source=bl&ots=wqGT4GHqvJ&sig=9Pr-osKnl6Uqa5wNZSYZwyaRYqc&hl=bg&sa=X&ei=vXBKVd7GNMmlsgHFhID4Bw&ved=0CFAQ6AEwBzgKahUKEwiembT28a3FAhXJkiwKHUUCAH8#v=onepage&q=e-democracy%20european%20commission&f=false
16. Recommendation CM/Rec(2009)1 of the Committee of Ministers to member states on electronic democracy (e-democracy) (Adopted by the Committee of Ministers on 18 February 2009 at the 1049th meeting of the Ministers' Deputies).
17. Recommendation CM/Rec(2009)1 of the Committee of Ministers to member states on electronic democracy (e-democracy). (Adopted by the Committee of Ministers on 18 February 2009 at the 1049th meeting of the Ministers' Deputies). <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1410627> [16.05. 2015]
18. **Steven Clift**. E-Democracy 2.0. http://www.finance.gov.au/agimo-archive/_data/assets/pdf_file/0006/38859/041117sc.pdf
19. **Suree Funilkul and Wichian Chutimaskul**. The framework for sustainable eDemocracy development. School of Information Technology, King Mongkut's University of Technology Thonburi, Bangkok, Thailand. www.emeraldinsight.com/1750-6166.htm
20. The Council of Europe Recommendation on E-democracy 7th Eastern European e|Gov Days. **Thomas M. Buchsbaum** | Prague, 23 April 2009. <http://www.epma.cz/Docs/EEEGD09/prezentace/Prague%20Buchsbaum%20090423%20final.pdf>
21. The framework for sustainable eDemocracy development Suree Funilkul and Wichian Chutimaskul School of Information Technology, King Mongkut's University of Technology Thonburi, Bangkok, Thailand. [19.05. 2015]
22. The Networked Readiness Index 2014. http://www3.weforum.org/docs/GITR/2014/GITR_OverallRanking_2014.pdf
23. UNITED NATIONS E-GOVERNMENT SURVEY 2014 E-Government for the Future We Want. United Nations. New York, 2014. http://unpan3.un.org/egovkb/Portals/egovkb/Documents/un/2014-Survey/E-Gov_Complete_Survey-2014.pdf

НАРОДНОСТОПАНСКИ АРХИВ

ГОДИНА LXVIII, КНИГА 3 – 2015

СЪДЪРЖАНИЕ

М. Джусубалиева

Дистанционното обучение за развитието на човешките ресурси и знания /3

Румен Върбанов

Приложение на интернет за укрепване и развитие на демокрацията /17

Драгомир Илиев, Даниела Илиева, Йордан Нейков

Потенциал за привличане на китайски туристи на българския туристически пазар /39

Виктор Монеv

Многоезичие, езиково многообразие в Европейския съюз и дидактика на многоезичието /61

Камелия Божинова

Аутсорсингът на печатни услуги в България – част от глобалния аутсорсинг пазар /75

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ:

Проф. д-р Андрей Захариев – главен редактор
Проф. д-р Георги Иванов – зам.-главен редактор
Проф. д-р Любен Кирев
Доц. д-р Искра Пантелеева
Доц. д-р Стоян Проданов
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Румен Лазаров
Доц. д-р Венцислав Василев

МЕЖДУНАРОДЕН СЪВЕТ:

Проф. д-р ик.н. Михаил А. Ескиндаров – Ректор на Финансовия университет при Правителството на Руската федерация – федерална държавна образователна институция за професионално образование, Доктор Хонорис Кауза на СА „Д. А. Ценов” – Свищов
Проф. Лестър Лойд-Ризън – Директор на Центъра по международен бизнес към Международното бизнес училище Ашкрофт, Кембридж, Великобритания
Проф. Кен О’Нийл – Ръководител на катедра по предприемачество и развитие на малкия бизнес към Департамента по маркетинг, предприемачество и стратегии на Университет Ълстер, Северна Ирландия
Проф. Ричард Торп – Бизнес школа на Университета Лийдс, професор по развитие на управлението, зам.-директор на Киурт институт, Лийдс, Великобритания
Проф. д-р ик.н. Андрий Крисоватий – Тернополски национален икономически университет, Доктор Хонорис Кауза на СА „Д. А. Ценов” – Свищов
Проф. д-р ик.н. Григоре Белостечник – Ректор на Молдовската академия за икономически изследвания, Доктор Хонорис Кауза на СА „Д. А. Ценов” – Свищов
Проф. д-р ик.н. Йон Кукуй – Президент на Сената на Университета Валахия – гр. Търговище, Румъния, Доктор Хонорис Кауза на СА „Д. А. Ценов” – Свищов
Проф. д-р ик.н. Михаил Ив. Зверяков – Ректор на Одеския държавен икономически университет, Доктор Хонорис Кауза на СА „Д. А. Ценов” – Свищов

Проф. д-р ик.н. Радко Радков – стилев редактор
Ст. преп. Венцислав Диков – превод на английски език
Преп. Роузмари Папуърт – стилев редактор на английски език

Адрес на редакцията:

5250 Свищов, ул. „Ем. Чакъров” 2

Проф. д-р Андрей Захариев – главен редактор

☎ (+359) 889 882 298

Деяна Веселинова – технически секретар

☎ (+359) 631 66 309, e-mail: nsarhiv@uni-svishtov.bg

Благовеста Борисова – компютърен дизайн

☎ (+359) 882 552 516, e-mail: bogy@uni-svishtov.bg

Отпечатването на списанието за 2015 г. се осъществява с безвъзмездната финансова помощ на Фонд „Научни изследвания” – Договор ДНП 04/60 по конкурс „Българска научна периодика – 2014 г. ”

© Академично издателство „Ценов” – Свищов

© Стопанска академия „Димитър А. Ценов” – Свищов

ISSN 0323-9004

Народностопански архив

Свищов, година LXVIII, книга 3 - 2015

**Дистанционното обучение за развитието
на човешките ресурси и знания**

**Приложение на интернет за укрепване
и развитие на демокрацията**

**Потенциал за привличане на китайски туристи
на българския туристически пазар**

**Многоезичие, езиково многообразие
в Европейския съюз и дидактика
на многоезичието**

**Аутсорсингът на печатни услуги в България –
част от глобалния аутсорсинг пазар**

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“

СВИЩОВ

Изисквания при депозиране на статии за сп. „Народностопански архив“

1. Обем: статии от 12 до 25 страници;

2. Депозиране на материалите: на хартиен носител и в електронен вид като приложен файл на E-mail: NSArhiv@uni-svishtov.bg

3. Технически изисквания:

- изпълнение Word 2003 (минимум);
- размер на страницата – А4, 29-31 реда и 60-65 знака на ред;
- разстояние между редовете 1,5 lines (At least 22 pt);
- шрифт – Times New Roman 14 pt;
- полета – Top - 2.54 cm; Bottom - 2.54 cm; Left - 3.17 cm; Right - 3.17 cm;
- номерация на страницата – долу вдясно;
- текст под линия – размер 10 pt;
- графики и фигури – Word 2003 или Power Point.

4. Оформление:

- наименование на статията, име на автора, академична длъжност, научна степен – шрифт Times New Roman, 14 pt, с големи букви Bold – центрирано;

- наименование и адрес на местоработата; телефони за контакти и E-mail;

- резюме на български език в обем до 15 реда; ключови думи – от 3 до 5;

- **JEL** класификация на публикациите с икономически характер (<http://ideas.repec.org/j/index.html>);

- основен текст (изложение);

- таблиците, графиките и фигурите се вграждат софтуерно в текста (да позволяват езикова корекция и превод на английски). Цифрите и текстът вътре в тях се изписват с шрифт Times New Roman 12 pt;

- формулите се създават с Equation Editor;

5. Правилата за цитиране под линия: При цитиране да се спазват изискванията на БДС 17377-96 Библиографско цитиране, поместени тук: <http://www.uni-svishtov.bg/dialog/Bibl.%20Citirane.pdf>.

Всеки автор носи отговорност за отстояваните идеи, съдържанието и техническото оформление на своя текст.

6. Ръкописите на нехабилитирани преподаватели се придружават от препис на протокол от катедрата, обсъдила и предложила научната разработка за публикуване.

Авторите на публикуваните материали на страниците на списание „Народностопански архив“ носят отговорност за тяхната автентичност.

От Редакционния съвет